

Jaarverslag 2022

Bijzondere leerstoel

‘Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid,
met bijzondere aandacht voor de godsdienstwijsgerige en psychoanalytische aspecten’

ingesteld door het

KSGV

Kenniscentrum voor Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid

aan de

Faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Vooraf

Het KSGV – *kenniscentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid*, is een studievereniging die zich richt op de relatie tussen levensbeschouwing en geestelijke gezondheid. Een belangrijk streven van het KSGV is het bevorderen van een geestelijk gezonde omgang met levensbeschouwing en zingeving. Het KSGV wil deze doelstelling realiseren door studiebijeenkomsten, publicaties, onderzoek, deskundigheidsbevordering, en door het instellen en in stand houden van bijzondere leerstoelen. Het KSGV onderneemt zijn activiteiten vanuit een christelijke inspiratie.

De bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de godsdienstwijsgerige en psychoanalytische aspecten’ is sinds 1 juni 2022 in een omvang van 0.2 fte bezet door dr. Herman Westerink. Dit bijzonder hoogleraarschap wordt door Westerink gecombineerd met die van wetenschappelijk directeur (0.3 fte) aan het Titus Brandsma Instituut en een aanstelling als universitair hoofddocent (0.7 fte) aan de Faculteit Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen (FFTR), Radboud Universiteit Nijmegen.

- De Commissie van Toezicht rond de bijzondere leerstoel is samengesteld uit de volgende leden: prof. dr. Marinus van Uden (KSGV, voorzitter), prof. dr. Gert-Jan van der Heiden (Radboud Universiteit), mevr. prof. dr. Hans Alma (VU Amsterdam) en prof. dr. Marc De Kesel (Radboud Universiteit).

Ter verwezenlijking van de doelstelling van het KSGV heeft de leerstoelhouder de onderstaande activiteiten in het verslagjaar verricht.

A. Onderzoeksactiviteiten

Het vakgebied van de te benoemen bijzonder hoogleraar omvat “Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor de godsdienstwijsgerige en psychoanalytische aspecten”. In de psychoanalyse is de problematiek van de relatie tussen levensbeschouwing, en meer in het bijzonder religie, en gezondheid en pathologie op een fundamentele en tegelijk ambigue wijze gethematiseerd. Aan de ene kant heeft de psychoanalyse telkens weer getracht religieuze structuren en fenomenen met psychopathologische dynamieken in verbinding te brengen. Dat kon leiden tot een pathologisering van religieuze fenomenen en bepaalde vormen van spiritualiteit en mystiek. Aan de andere kant heeft ze die psychopathologie deels ook genormaliseerd door ze – als ‘uitvergroting’ – in het verlengde te plaatsen van een normale, gezonde geestelijke constitutie. Deze visie op de relatie tussen psychopathologie en normaliteit was gebaseerd op de idee dat het subject geen consistentie heeft en geen gegeven eenheid is. Daarnaast is vanuit de psychoanalyse en door haar beïnvloede filosofische perspectieven ook altijd veel aandacht geweest voor de cultuurhistorische dimensie van deze problematiek: de moderne tijd als context voor zowel de opkomst van het moderne subject, van nieuwe religieuze (spirituele en mystieke) fenomenen als ook – daarmee verbonden – de opkomst van de moderne psychiatrie en een nieuw denken over geestelijke stoornissen. In die context heeft die psychoanalyse de vraag naar normaliteit en abnormaliteit, gezondheid en pathologie, binnen de religie op bijzondere wijze ter discussie gesteld. Ze biedt de mogelijkheid de relatie tussen religie, normaliteit en pathologie opnieuw te doordenken.

Vanuit dit kader zijn in het eerste jaar van deze leerstoel een aantal onderzoekinitiatieven ontwikkeld resp. verder uitgewerkt, en zijn diverse onderzoeksresultaten geboekt, uiteraard ook in nauwe aansluiting bij het lopende onderzoek dat binnen het Center for Contemporary European Philosophy (FFTR, Nijmegen) wordt ontwikkeld en gekaderd.

1. Godsdienstwijsgerig onderzoek naar spiritualiteit, levensbeschouwing en subjectiviteit
De aandacht gaat hier met name uit naar het werk van Michel Foucault. Zijn denken over ascese en spiritualiteit als zelfpraktijk verdient een systematisch analyse en doordenking, m.n. ook waar het gaat om nieuwe mogelijkheden van een hermeneutiek van de spiritualiteitstraditie in relatie tot een modern denken rond normaliteit en pathologie. Als geplande publicaties vanuit dit onderzoek kunnen artikelen artikel in *Algemeen Ned. Tijdschrift voor Wijsbegeerte* (2023/1) en in *Foucault Studies* (2023) over Foucaults *Bekentenissen van het vlees* worden genoemd.

2. Psychoanalyse, seksualiteit, agressie en trauma

In de afgelopen periode heeft het onderzoek naar de psychoanalytische theorievorming over seksualiteit, agressie en trauma een centrale plaats gehad. De nadruk ligt hier op psychoanalytische theorievorming die in directe relatie staat tot de problematiek van geestelijke gezondheid, vragen rond pathologie en normaliteit en de vraag naar de relatie tussen psyche en cultuur (religie).

Een met Philippe Van Haute geschreven monografie over Freuds theorie van het trauma en de herhaling werd in het voorjaar van 2022 gepubliceerd. In het verlengde hiervan

zijn nieuwe publicaties gepland, waaronder een bundel met commentaren bij Freuds *Der Mann Moses und die monotheistische Religion* (2022) en een bundel over *Jenseits des Lustprinzips* (2023)

Aan het Titus Brandsma Instituut werd een onderzoeksproject geïnitieerd naar katholieke godsdienstpsychologie in Nederland vanaf eind jaren '60. Geassocieerd onderzoeker prof. dr. Ruud ter Meulen geeft invulling aan dit onderzoek dat mede wordt begeleid door prof. dr. Hans Alma en prof. dr. Hetty Zock.

B. Promotiebegeleidingen

Er zijn een aantal lopende promotieprojecten:

- Ednei Soares met een project rond Freud en fetisjisme (begeleiding samen met Philippe Van Haute, Nijmegen, in co-tutelle met universiteit van Belo Horizonte),
- Milli Rodrigues Adriani over het begrip getuigenis bij Ricoeur en Agamben (begeleiding met Gert-Jan van der Heiden, Nijmegen),
- David Barnard over Freuds theorievorming over homoseksualiteit (begeleiding samen met Philippe Van Haute, in co-tutelle met universiteit van Pretoria),
- Rafael Gargano over Lyotard en psychoanalyse (begeleiding met Philippe Van Haute, in co-tutelle met universiteit van Brasilia),
- Anna Vinckelmann over het driftbegrip in de klassieke Duitse filosofie (begeleiding met Manja Kisner).

De leerstoelhouder is voorzitter van de manuscriptcommissie van Kadir Filiz.

C. Onderwijsactiviteiten

In het eerste semester van 2022-2023 werden de volgende colleges verzorgd binnen FFTR:

- The Forces that make Human Beings, BA Philosophy, Politics and Society (PPS).
- Intercultural Philosophy (met H. Viersen en B. Ndoye), BA PPS en Islamstudies.
- Foucault's Confessions of the Flesh, ReMa Seminar Philosophy of Religion.

De leerstoelhouder is vaste examiner bij FFTR en coördinator van ReMa specialisatie *Philosophy of Religion* en van 'Filosofie van de Godsdienstwetenschappen'.

D. Participatie in de wetenschappelijke-professionele infrastructuur

- Wetenschappelijk directeur van het Titus Brandsma Instituut.
- Redactielid en algemeen bestuurslid van het KSGV (Kenniscentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid).
- Vice-voorzitter van de Scientific Advisory Board van de Sigmund Freud Private Foundation, Wenen.

- Lid van de International Society for Psychoanalysis and Philosophy / Société Internationale de Philosophie et Psychanalyse (ISPP/SIPP).
- Lid van de ISPP/SIPP Freud Research Group.
- Editor van de Vienna University Press boekserie ‘‘Sigmund Freuds Werke: Wiener Interdisziplin re Kommentare’’.
- Lid van de redactie van de serie *Figures of the Unconscious*, Leuven University Press.
- Lid van de Editorial Board van *Religion and Transformation in Contemporary Society*, Wenen.
- Lid van de redactie van de serie *Mystieke teksten*, Halewijn / Berne, Antwerpen / Heeswijk.
- Ambassadeur van Radboud Reflects, Nijmegen.

Lezingen

Gerardus van der Leeuw: Phänomenologie als mystische Partizipation und Kritik der Moderne, Symposium ‘‘Religiöse Erfahrung, s kulare Vernunft und Politik um 1945’’, 17-18 juni 2022, Wenen.

Trauma and Biology in Freud’s *Beyond the Pleasure Principle*, Symposium Phenomenology, 5 juli 2022, Perugia.

De tintelingen van het lichaam. De Certeau, Foucault en nieuwe ervaringen van het lichaam in de bezetenheid en de moderne mystiek, Studiedag Stichting Psychoanalyse en Cultuur – Ziek van liefde: Mystiek, erotiek en psychoanalyse, 17 september 2022, Gent.

Religie, melancholie en psychiatrie, Studiebijeenkomst ELEOS, 14 november 2022, Hoevelaken.

Deelname aan congressen, studiedagen, expert meetings, uitwisselingen

Freud Research Group bijeenkomsten: 25 juni 2022, 10 september 2022, 5 november 2022.

Deelname aan het Symposium Phaenomenologicum, 4-8 juli 2022, Perugia.

E. Publicaties 2022 (juni-november)

Pleasure and Discontents. On Psychoanalysis, Mysticism, Subjectivity and Psychopathology, in: M. van Uden & P. Verhagen (eds.), *The Long and Winding Road: Religion and Mental Health through the Years*, Düren: Shaker Verlag, 2022, 125-150.

Der Mann Moses – Erstfassung (1934) und Endfassung (1938): Von einer Charakter- zu einer Fallstudie, in *Luzifer-Amor. Zeitschrift zur Geschichte der Psychoanalyse* 35 (2022-69), 114-124.
Boekbespreking van N. Kasumi Clements, Sites of the Ascetic Self: John Cassian and Christian Ethical Formation, *NTT Journal for Theology and the Study of Religion* 76 (2022/2), 172-173.

Boekbespreking van P. Beer & J. Feyaerts (eds.), *The Truths of Psychoanalysis*, *Stichting Psychiatrie en Filosofie*, <https://www.psychiatrieenfilosofie.nl/recensie-westerink>

Boxmeer, november 2022